

ביאורים

על כל אחד מוטלת החובה לעבוד את ה' ולקיים את מצוותיו. חובה זו כוללת גם את יצירת התנאים הטובים ביותר להבטחת העמידה במשימה. בהלכות תשובה הסביר הרמב"ם בהרחבה שיש לכל אדם בחירה חופשית לגמרי, כך שרק הוא אחראי למעשיו, ואף גורם לא יכול להכריח אותו להתנהג באופן מסוים. כאן מסייג הרמב"ם את מה שהשתמע מדבריו לגבי הבחירה החופשית, ומדגיש שבחירת האדם מושפעת מהסביבה ומהחברה שבה הוא חי. אמנם לבסוף מעשי האדם תלויים רק בבחירתו, אבל הסיכוי לבחור בדרך שונה מזו המקובלת בתרבות שמקיפה אותו, הוא נמוך מאוד. חלק מהשימוש המושכל בבחירה החופשית הוא לבחור להימנע ממצבים שבהם הבחירה תהיה מלווה בהתמודדות קשה.

לעומת ה'סור מרע', יש גם 'עשה טוב'. בד בבד עם החובה להתרחק מחברה רעה, קיימת החובה להתקרב לתלמידי חכמים, כך שתהיה להם השפעה ממשית על הבחירה הנכונה בכל התלבטות. תלמידי חכמים מבטאים את דמות היהודי השלם בדעותיו ובמידותיו. אורח חיים המלווה בקרבה מתמדת לתלמידי חכמים, יהיה ספוג בשאיפות של קודש, ובאיכות רוחנית. הקרבה יכולה להתבטא בכל מיני אפיקים, בקשרי נישואין, בקשרי מסחר ועוד, ועל כל אדם למצוא את המסלול המתאים עבורו. לימוד תורה ושמיעת שיעורים מפי תלמידי חכמים הם הכרחיים, אבל לא מספיקים. הדגש כאן הוא דווקא על התקרבות בשגרת החיים, שמעידה על היחס המשמעותי לתלמידי החכמים. יחס הנובע מההבנה שהם לא רק מרצים ומעבירי ידע, אלא בעלי אישיות המעניקים השראה ומתווים דרך.

בדור שלנו, נמצא האדם חלק נכבד מזמנו "בחברת" הספרים שהוא קורא ושאר דרכי הצריכה התרבותית שלו, ולא רק בחברת בני האדם. גם היחס אל חברה זו, צריך להיות בנוי משני צדדים אלה - סור מרע ועשה טוב, להימנע מדברים ותכנים רעים, ולהתעסק בדברים טובים ומרוממים.

הרחבות

• גדול שימושה יותר מלימודה

הדבוק בחכמים ותלמידיהם. ההידבקות בתלמידי חכמים נעשית בשתי צורות: א. לימוד טעמן ומקורן של ההלכות מפייהם של תלמידי חכמים, כפי שמסביר רש"י: "ומשמש תלמידי חכמים - ללמוד תלמוד, היא יישוב טעמי המשניות מה טעמן ומהיכן למדו" [יומא פו.]. ב. סיוע מעשי לתלמידי חכמים, כפי שדורשת הגמרא: "אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: גדולה שמושה של תורה יותר מלמודה, שנאמר: "פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו" [מלכים-ב ג, יא], למד לא נאמר אלא 'יצק' - מלמד שגדולה שמושה יותר מלמודה" [ברכות ז:]. שבחו היותר חשוב של אלישע על הקשר בינו לבין אליהו אינו על כך שלמד ממנו תורה אלא דווקא על כך שזכה לשרת אותו. מדוע שימושה של תורה, גדול מלימודה? מסביר הרב צבי יהודה קוק: "בשימוש הן במובן ההבנתי - הרוחני (לימוד טעמי ההלכות), הן במובן המעשי (סיוע מעשי) - בא לידי גילוי וביטוי הקשר הנפשי... לקשר הנפשי עם חכמים ותלמידיהם יש ערך כללי יותר מאשר פרטי הלימוד. כל הערך וכל ההצלחה, כל הכבוד וכל האושר, שיש בלימוד פרטי תורה וכל ענייניהם הם המשך ממקור השייכות" [שיחות הרב צבי יהודה, מסילת ישרים עמ' 3-2]. שימוש תלמידי חכמים בשתי הצורות יוצר קשר נפשי עם חכמים, ומתוך כך נוצרת בתוכנו שייכות לרוח התורה המנושבת בפרטים השונים.

פרק ששי בין אדם לחברו

א, דרך ברייתו^ו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחבריו, ונוהג במנהג אנשי מדינתו^ו. לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד, כדי שילמד ממעשיהם, ויתרחק מן הרשעים והולכים בחשך, כדי שלא ילמד ממעשיהם. הוא ששלמה אומר: "הולך את חכמים יחכם, ורעה כסילים ירוע"^ז (משלי יג, כ), ואומר: "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים..."^ח (תהילים א, א).

א, וכן אם היה במדינה שמנהגותיה רעים, ואין אנשיה הולכים בדרך ישרה - ילך למקום שאנשיו צדיקים ונוהגים בדרך טובים. ואם היו כל המדינות שהוא יודעם ושומע שמועותן נוהגים בדרך לא טובה, כמו זמננו^ז, או שאינו יכול לילך למדינה שמנהגותיה טובים, מפני הגיסות^ז או מפני החלי - ישב לבדו יחידי, כענין שנאמר: "ישב בדרך וידם"^ח (איכה ג, כח). ואם היו רעים וחסאים, שאין מניחים אותו לישוב במדינה, אלא אם כן נתערב עמם ונוהג במנהגם הרע - יצא למערות ולתנחומים^ז ולמדברות, ואל ינהיג עצמו בדרך חסאים, כענין שנאמר: "מי יתנני במדבר מלון ארזים..."^ח (ירמיה ט, א).

ב מצות עשה להדבוק בחכמים כדי ללמד ממעשיהם, שנאמר: "ובו תדבק" (דברים י, כ) וכי אפשר לאדם להדבוק בשכינה? אלא כך אמרו חכמים פרוש מצוה זו: הדבק בחכמים ותלמידיהם^ז. לפיכך צריך אדם להשתדל שישא בת תלמיד חכמים, וישא בתו לתלמיד חכמים^ז, ולאכל ולשתות עם תלמידי חכמים, ולעשות פרקמטיא^ז לתלמידי חכמים, ולהתחבר להן בכל מיני חבור, שנאמר: "ולדבקה בו"^ז (שם יא, כב; ל, י) והושע כהן. וכן צוו חכמים ואמרו: והיו מתאבק בעפר רגליהם^ז ושותה בצמא את דברייהם.

הקדמה: פרק זה עוסק בסדר החברתי: "מטרת כלל התורה שני דברים: והם תיקון הנפש ותיקון הגוף... תיקון הגוף הרי יהיה בתקינות מצבי עסקיהם זה עם זה. וענין זה יהיה שלם בשני דברים. האחד, סילוק העושה מביניהם, והוא שלא יהא כל אחד מבני אדם רשאי לעסוק כחפצו ועד היכן שתגיע יכולתו, אלא ייכפף למה שיש בו תועלת הכלל. והשני, להקנות לכל אחד מבני אדם מידות מועילות בחברות, כדי שיהיו ענייני המדינה תקינים" (מ"נ ג, כ).

דרך ברייתו - האדם הוא יצור חברתי המושפע מסביבתו. **מדינתו** - עירו. **רעה כסילים ירוע** - המתרועע עם הטיפשים נעשה רע כמותם. **ואומר:** "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים - ובדרך חסאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב", משום שלא הלך בעצת רשעים, ניצול מן הישיבה עם החוטאים והליצנים. **כמו זמננו זה** - וכמו זמננו זה, כשאנו יכול להתמודד עם הרשע. **גיסות** - צבא ומלחמות. **יודם** - יהא דומם. **חוחים** - מקום קוצים. ואפשר שהכוונה למערות בין סלעים (דעת מקרא לשמואל א-ג, י). **כענין שנאמר:** "מי יתנני במדבר מלון ארזים" [שיהיה לי למקום לינה] וְאֶעֱבֹדָה אֶת עַמִּי וְאֶלְכָה מֵאֲפִים עֲצָרָת [חבורת] בְּגָדִים [בה']". **ישא בת...** **לתלמיד חכמים** - ועל התועלות בזה הרחיב רבנו במקום אחר ואמר: "לא יישא אדם בת עם הארץ, שאם מת או גולה, בניו עמי הארץ יהיו, שאין אמן יודעת כתר התורה. ולא ישיא בתו לעם הארץ, שכל הנותן בתו לעם הארץ כמי שכפתה ונתנה לפני הארץ, מכה ובוועל ואין לו בושת פנים. ולעולם ימכור אדם כל מה שיש לו ויישא בת תלמיד חכמים, שאם מת או גולה, בניו תלמידי חכמים. וכן ישיא בתו לתלמיד חכמים, שאין דבר מגונה ולא מריבה בביתו של תלמיד חכמים" (איסורי ביאה כא, לב). **פרקמטיא** - מסחר, לסחור ברכושם כדי שירוויחו (כמו שעשה אחיו של הרמב"ם ראה תלמוד תורה ג, וביארנו שם) ולהשתדל לקנות מהם ולתת להם למכור ראשונים, כדי שיתפנו ללמוד וללמד (תלמוד תורה ו, י). **והיו מתאבק בעפר רגליהם** - היה יושב לפני החכמים, אפילו על העפר, אף אם תתכסה באבק בגלל זה, ובלבד שתשמע מפייהם תורה.

השפעה
סביבתית

הידבקות
בחכמים